

Sygn. akt I UZ 11/22

POSTANOWIENIE

Dnia 18 października 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Rączka

SSN Krzysztof Staryk

w sprawie z odwołania A. N.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w Bielsku-Białej

o prawo do świadczenia pieniężnego dla żołnierza górnika,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 18 października 2022 r.,

zażalenia ubezpieczonego na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach

z dnia 18 maja 2022 r., sygn. akt III AUa 2379/20,

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Bielsku-Białej, wyrokiem z 8 września 2020 r., oddalił odwołanie ubezpieczonego A. N. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Bielsku-Białej z 2 lipca 2020 r., odmawiającej skarżącemu prawa do świadczenia pieniężnego przewidzianego w ustawie z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych (jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 1774; dalej także jako: ustawa o świadczeniu pieniężnym).

Sąd Apelacyjny w Katowicach, wyrokiem z 19 listopada 2021 r., oddalił apelację ubezpieczonego od wyroku Sądu pierwszej instancji.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł ubezpieczony A. N.. W uzupełnieniu braków formalnych skargi kasacyjnej skarżący podał, że wartość przedmiotu zaskarżenia w rozpoznawanej sprawie wynosi 3.840 zł.

W związku z takim oznaczeniem wartości przedmiotu zaskarżenia Sąd Apelacyjny, postanowieniem z 18 maja 2022 r., odrzucił skargę jako niedopuszczalną, z uwagi na brak spełnienia przesłanki wartości przedmiotu zaskarżenia.

Sąd Apelacyjny argumentował, że zgodnie z art. 398² § 1 k.p.c. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych, a w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych – niższa niż dziesięć tysięcy złotych. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia jedynie w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia skarga kasacyjna przysługuje także w sprawach o odszkodowanie z tytułu wyrządzenia szkody przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, poza wymienionymi w cytowanym przepisie kategoriami spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych, w każdej innej sprawie o dopuszczalności skargi kasacyjnej decyduje wartość przedmiotu zaskarżenia.

Rozpoznawana sprawa została wszczęta odwołaniem od decyzji, której przedmiotem nie było prawo do emerytury lub renty ani podleganie ubezpieczeniom społecznym. Kwestia sporna dotyczyła prawa ubezpieczonego do świadczenia pieniężnego przewidzianego w ustawie z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym. Tym samym dopuszczalność skargi kasacyjnej została uwarunkowana wartością przedmiotu zaskarżenia, która powinna wynosić co najmniej 10.000 zł. Tymczasem skarżący określił wartość przedmiotu zaskarżenia na kwotę 3.840 zł.

W konsekwencji, skoro wartość przedmiotu zaskarżenia kasacyjnego wynosi mniej niż 10.000 zł, to skargę kasacyjną należało uznać za niedopuszczalną i na podstawie art. 398² § 1 k.p.c. orzec o jej odrzuceniu.

Zażalenie na postanowienie Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 18 maja 2022 r. wniósł ubezpieczony, domagając się uchylenia tego orzeczenia, przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nadania jej biegu i przesłania jej do rozpoznania przez Sąd Najwyższy oraz uwzględnienia w rozstrzygnięciu końcowym kosztów postępowania zażaleniowego według norm przepisanych.

W ocenie składającego zażalenie, brak było podstaw do odrzucenia skargi, gdyż w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, a taką wydaje się być niniejsza sprawa. Zdaniem skarżącego, rozpoznawana sprawa jest sprawą o przyznanie prawa, a zatem dopuszczalność skargi nie jest uzależniona od wartości przedmiotu zaskarżenia.

Skarżący podniósł także zarzuty dotyczące istoty sporu, a mianowicie podstawy materialnoprawnej dochodzonego roszczenia, kwestionując zgodność z konstytucyjną zasadą równości ram czasowych przyjętych w ustawie z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym. Zdaniem skarżącego, niezgodne z konstytucyjną zasadą równości wobec prawa (wyrażoną w art. 2 i art. 32 Konstytucji RP) jest przyznanie świadczenia pieniężnego jedynie obywatelom przymusowo zatrudnionym w batalionach budowlanych w latach 1949-1959, z pominięciem obywateli przymusowo zatrudnionych w batalionach budowlanych w latach 1970-1971 (czyli wtedy, gdy w takich batalionach był zatrudniony żalący się).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zażalenie zostało oddalone, ponieważ nie ma uzasadnionych podstaw.

1. Na wstępie należy przypomnieć, że postępowanie zażaleniowe (dotyczące odrzucenia skargi kasacyjnej z powodu jej niedopuszczalności) różni się zasadniczo od postępowania kasacyjnego co do zakresu rozpoznania. W przypadku kontroli dopuszczalności skargi kasacyjnej, czyli badania, czy sprawa jest, czy nie jest sprawą kasacyjną (czy wyczerpuje przesłanki z art. 398² k.p.c. dotyczące granicznej kwoty wartości przedmiotu zaskarżenia), Sąd Najwyższy nie ma uprawnienia do zmiany lub uchylenia wyroku zaskarżonego skargą kasacyjną

ze względu na ewentualne naruszenie prawa materialnego. Tego rodzaju rozstrzygnięcie jest możliwe dopiero w razie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁹ k.p.c.), a następnie uznania za uzasadnione podstaw kasacyjnych (zawartych w nich zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego) albo w razie stwierdzenia nieważności postępowania przez sądem drugiej instancji, którą w granicach zaskarżenia Sąd Najwyższy bierze pod rozwagę z urzędu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Funkcja zażalenia wniesionego na postanowienie o odrzuceniu skargi kasacyjnej (art. 394¹ § 1 k.p.c.) sprowadza się do formalnej kontroli zaskarżonego orzeczenia sądu drugiej instancji, to jest sprawdzenia, czy rzeczywiście występują przeszkody uniemożliwiające uruchomienie postępowania kasacyjnego (czy skarga kasacyjna jest rzeczywiście niedopuszczalna). Rozpoznanie zażalenia przewidzianego w art. 394¹ § 1 k.p.c. nie tworzy uprawnienia pozwalającego na ingerencję w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji, ani też nie służy kontroli materialnoprawnej podstawy orzeczenia, która stanowi przedmiot postępowania kasacyjnego (a nie postępowania zażaleniowego). Kontrola kasacyjna (merytoryczna) nie może być zastępowana trybem zażaleniowym (wyłącznie formalnym), który z nią nie konkuruje. Tym samym poza przedmiotem rozpoznania w postępowaniu zażaleniowym pozostają zarzuty skarżącego odnoszące się do materialnoprawnej podstawy orzeczenia Sądu drugiej instancji, od którego wniesiono odrzuconą skargę kasacyjną. W szczególności nie jest możliwe odniesienie się przez Sąd Najwyższy do twierdzeń skarżącego, że art. 1 ustawy z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych jest niezgodny z art. 2 i 32 Konstytucji RP i powinien być pominięty przez Sąd Apelacyjny przy orzekaniu.

Żalącemu przysługuje – po zakończeniu postępowania sądowego – skarga konstytucyjna, którą może wnieść sam, bezpośrednio do Trybunału Konstytucyjnego, kwestionując zgodność z Konstytucją przepisu prawa, na podstawie którego Sądy pierwszej i drugiej instancji wydały wyroki w rozpoznawanej sprawie (art. 79 ust. 1 Konstytucji RP).

Sąd Najwyższy nie dostrzegł potrzeby zwracania się z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego. Zgodnie z art. 193 Konstytucji RP, każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem. W obecnej sprawie rozpoznanie przez Sąd Najwyższy zażalenia skarżącego na postanowienie Sądu Apelacyjnego o odrzuceniu skargi kasacyjnej nie wymagało zbadania zgodności z Konstytucją RP przepisów ustawy z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym w zakresie sugerowanym przez skarżącego.

2. Przechodząc do oceny zasadności odrzucenia skargi kasacyjnej, należy uwzględnić stanowisko wyrażone w uchwale Sądu Najwyższego z 30 lipca 2003 r., III UZP 8/03 (OSNP 2003 nr 23, poz. 574), zgodnie z którym sprawę o świadczenie pieniężne przewidziane ustawą z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniach pieniężnych i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnianym w kopalniach węgla, kamieniołomach i zakładach wydobywania rud uranu (Dz.U. z 1994 r. Nr 111, poz. 537 ze zm.) należy uznać za sprawę z zakresu ubezpieczeń społecznych.

Wszystkie sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych są co do zasady sprawami o prawa majątkowe i tak należy je traktować. Pośrednio wynika to z art. 398² § 1 zdanie drugie k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia jedynie w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Oznacza to, że wymienione kategorie spraw mają charakter majątkowy, jednak wartość przedmiotu zaskarżenia nie determinuje dopuszczalności skargi kasacyjnej, która w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przysługuje co do zasady wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia wynosi co najmniej 10.000 zł (art. 398² § 1 zdanie pierwsze k.p.c.). Skoro sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych są sprawami o prawa majątkowe, to znaczy, że możliwe (a w niektórych przypadkach konieczne) jest oznaczenie w nich wartości przedmiotu sporu oraz wartości przedmiotu zaskarżenia, a sądy kolejnych instancji

mają obowiązek egzekwowania od stron oznaczenia tej wartości oraz uprawnienie do weryfikacji podanych kwot.

3. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych przedmiot rozpoznania sprawy sądowej wyznacza decyzja organu rentowego, od której wniesiono odwołanie (art. 477⁹ k.p.c., art. 477¹⁴ k.p.c.; por. postanowienia Sądu Najwyższego: z 13 maja 1999 r., II UZ 52/99, OSNAPIUS 2000 nr 15, poz. 601; z 20 stycznia 2010 r., II UZ 49/09, LEX nr 583831; z 22 lutego 2012 r., II UK 275/11, LEX nr 1215286 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 23 kwietnia 2010 r., II UK 309/09, LEX nr 604210), w granicach jej treści i zakresu odwołania.

W rozpoznawanej sprawie decyzja organu rentowego dotyczyła szczególnego świadczenia pieniężnego, niestanowiącego świadczenia emerytalnego ani rentowego.

Z dniem 1 stycznia 2000 r., ustawą z dnia 10 września 1999 r. o zmianie ustawy o dodatku i uprawnieniach przysługujących żołnierzom zastępczej służby wojskowej przymusowo zatrudnionym w kopalniach węgla, kamieniołomach, zakładach rud uranu i batalionach budowlanych (Dz.U. Nr 80, poz. 902), dokonano zasadniczej nowelizacji ustawy z dnia 2 września 1994 r. o świadczeniu pieniężnym, zmieniając także jej tytuł oraz treść preambuły. Świadczenia z tej ustawy zostały wplecione w system zabezpieczenia społecznego kombatantów i osób represjonowanych, także przez to, że dodatki do emerytur i rent zastąpiono samoistnymi świadczeniami pieniężnymi, wypłacanymi niezależnie od uprawnień emerytalno-rentowych. Jednocześnie przewidziano zbieg prawa do tych świadczeń z prawem do dodatku kombatanckiego i świadczenia przysługującego w wysokości tego dodatku, określonych w przepisach o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego, do dodatku określonego w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników, a także do dodatku za tajne nauczanie przysługującego na podstawie odrębnych przepisów, bądź do świadczenia pieniężnego określonego w przepisach o osobach deportowanych do pracy przymusowej oraz osadzonych w obozach pracy przez III Rzeszę i ZSRR (por. uchwała Sądu Najwyższego z 30 lipca 2003 r., III UZP 8/03).

Z uwagi na tak ukształtowany przedmiot sporu (wynikający równocześnie z treści decyzji oraz z przepisów prawa) o dopuszczalności skargi kasacyjnej w

rozpoznawanej sprawie decydowała wartość przedmiotu zaskarżenia, gdyż spór nie dotyczył przyznania lub wstrzymania emerytury albo renty ani objęcia obowiązkiem ubezpieczenia społecznego, lecz przysługiwania samoistnego świadczenia pieniężnego, wypłacanego niezależnie od uprawnień emerytalno-rentowych.

W sprawach o roszczenia pieniężne, zgłoszone choćby w zamiar innego przedmiotu, podana kwota pieniężna stanowi wartość przedmiotu sporu (art. 19 § 1 k.p.c. w związku z art. 398⁴ § 3 k.p.c.). Skarżący oznaczył wartość przedmiotu zaskarżenia w obecnej sprawie na 3.840 zł. Niewątpliwie jest to kwota poniżej progu ustawowego, przewidzianego w art. 398² § 1 k.p.c.

Oznacza to, że zaskarżone postanowienie Sądu Apelacyjnego jest prawidłowe jako zgodne z prawem.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak sentencji.

[as]